

6. Кравченко В.В., Тварковська Л.І. Законодавче забезпечення проведення муніципальної реформи // Актуальні проблеми регіонального управління та місцевого самоврядування: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (08.04.2011 р.) / За заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, у 2-х частинах, Ч. 1, 2011. – 388 с. (с. 27 – 32).

7. Щорічне послання Президента України Верховній Раді України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році». - К.: НІСД, 2013. - 576 с.

8. Проблеми трансформації територіальної організації влади. Збірник матеріалів та документів / Науковий редактор: М. Пухтинський. – К.: Атика, 2005. – 852 с.

9. Безсмертний Р.П. Концепція реформування системи влади на регіональному та місцевому рівнях // Засідання Спільки секретарів місцевих рад Асоціації міст України та громад. Науково-практичний семінар «Реформування місцевого самоврядування в контексті конституційної реформи». М. Бердянськ. 23 – 24 червня 2005 р. Збірник матеріалів / За ред. В.В. Кравченка та М.В. Птічка – К.: Атика, 2005. – 192 с.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ksmodel.php>.

11. Актуальні питання законодавчого забезпечення реформування місцевого самоврядування в Україні. // Реформування місцевого самоврядування: національний та міжнародний досвід / Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – В.: Вінницька обласна рада, 2011. – 157 с. (с. 91 – 96).

ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Горбачевський Віталій Якович, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Проблема злочинності неповнолітніх була і залишається однією з найбільш болючих для суспільства будь-якої держави в різні історичні епохи. Особливої уваги вона потребує в період кризових етапів розвитку держави. Діти найпершими реагують на негативні зміни в суспільстві, що впливає на їхню свідомість і поведінку. На жаль, Україна не стала винятком. Дані статистики свідчать про те, що кожне восьме-дев'яте кримінальне правопорушення в Україні вчиняється неповнолітніми.

Актуальність цього питання беззаперечно зараз у період реалізації положень нового кримінального процесуального кодексу, і перш за все стосовно неповнолітніх. Засади кримінального процесу покликані безпосередньо захищати права і законні інтереси людини. Пункт 4 ст.14 Міжнародного Пакту про громадянські й політичні права конкретизує загальновизнані положення і доводить, що у відношенні неповнолітніх процес повинен враховувати їх вік і бажання сприяти перевихованню. Дійсно, попередження злочинності серед неповнолітніх і перевиховання осіб, які скоїли злочин, можна визнати одним з важливих завдань держави у справі боротьби із злочинністю.

Новий КПК, зокрема глава 38, запроваджує низку позитивних змін та нововведень у кримінальний процес щодо неповнолітніх, що неодмінно відображає факт розуміння державою того, що до неповнолітніх повинні застосовуватись спеціальні процедури, які відповідають їхньому віку, соціальному та загальному розвитку. Нові зміни передбачають, зокрема, підвищення гарантій конфіденційності у судових засіданнях за участю неповнолітніх, надання першочерговості розгляду їхніх справ, залучення законних представників неповнолітніх не тільки на стадії судового розгляду справи, але й на стадії досудового розслідування, закріплення обов'язку учасників кримінального провадження роз'яснювати суть процесуальних дій неповнолітньому, обмеження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до неповнолітніх та інші. Затримання та застосування до неповнолітнього такого запобіжного заходу як тримання під вартою можливе лише за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

За півроку завдяки запровадженню положень нового Кримінального процесуального кодексу, майже на третину зменшилася кількість затриманих підозрюваних, суттєво скорочується кількість людей, яких утримують у СІЗО. Якщо на час початку дії нового КПК в СІЗО перебувало 32 тис. осіб, то станом на 1 червня 2013 року в СІЗО перебувають 19 тис. осіб. У відповідній пропорції зменшилась кількість неповнолітніх у місцях попереднього ув'язнення.

Положення нового КПК дозволяють застосовувати як альтернативу іншим запобіжним заходам передання неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи. При цьому обов'язково необхідно пересвідчитися у їх спроможності забезпечити відповідний нагляд та правомірну поведінку дитини.

На жаль, перелічені можливості на стадії досудового розслідування використовуються слідчими підрозділами ще не завжди та не досить ефективно, але з впровадженням нового законодавства кількість обраних альтернативних заходів суттєво збільшилась. Крім того у рамках «пілотного» проєкту в слідчому підрозділі ГУ МВС України у Дніпропетровській області створено спеціалізований відділ, який розслідує і контролює такі кримінальні провадження. Ця новація дала позитивний ефект, що свідчать про доцільність поширення набутого досвіду у інших територіальних органах.

Новим Кримінальним процесуальним кодексом передбачена спеціалізація слідчих та суддів у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, визначаються додаткові гарантії захисту прав дітей. Цьому сприяє здійснення низки організаційних заходів підрозділами МВС для забезпечення ефективного досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.

В Україні нажалі досі далеко не всі суди мають такий розподіл, більшість дитячих справ розглядається у загальному потоці поміж дорослими злочинами. Реалії сьогодення такі, що суди перевантажені справами. На вивчення дитячої долі за таких обставин судді мають інколи максимум півгодини. За такий проміжок часу встигнути зрозуміти хто ця дитина злочинець чи просто жертва обставин судді встигають не завжди.

В той же час у більшості європейських країн поширена практика, коли за незначні злочини у окремих випадках неповнолітнім призначається покарання нижче визначеного законом, або пропонується примирення із жертвою злочину, тощо.

Одна з основних засад здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх визначена статтею 484 КПК. Зокрема, слідчий, прокурор зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим і психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи та вживати інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Україні важливим у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх є встановлення та усунення причин і умов, що сприяли вчиненню ними кримінальних проступків та правопорушень. У зв'язку з відсутністю норми закону, яка б надавала право на таке реагування слідчому, особлива роль у кримінальному провадженні відводиться прокурору, який може використати увесь комплекс наданих законом наглядових повноважень, у тому числі, щодо усунення порушень у роботі органів державної системи профілактики. Та нарешті захистити оступившогося підлітка від свавілля, бездушності, необ'єктивної оцінки його вини під час досудового слідства та судового провадження.

Важливу роль має відіграти щодо захисту прав і законних інтересів неповнолітнього правопорушника на всіх стадіях кримінального процесу також нова стаття у кримінальному процесі слідчий суддя, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Сьогодні на часі також вирішення питання про необхідність побудови в Україні ефективної системи ювенальної юстиції, яка буде у змозі забезпечити всебічний захист прав та охоронюваних законом інтересів неповнолітніх осіб, а також буде враховувати індивідуальні особливості неповнолітніх, їхньої кримінальної поведінки та подальшого життя у соціумі. Створення такої системи має на меті переорієнтацію в боротьбі із суспільно небезпечними діяннями неповнолітніх, головним чином, на заходи щодо попередження скоєння ними таких дій.